

ЖИНОЯТЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШ СОҲАСИДАГИ ФАОЛИЯТНИ МУВОФИҚЛАШТИРИШГА ДОИР ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ

Аскарлов Кодир Воитханович

Ўзбекистон Республикаси

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси

“Прокурорлик фаолияти” йўналиши тингловчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13355060>

Аннотация: Мазкур мақолада жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги фаолиятни мувофиқлаштиришга доир халқаро стандартлар ва уларнинг ўзига хос жиҳатлари ёритиб берилган. Бундан ташқари, мақолада Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг “Жиноятишлари бўйича суд тизимида давлат прокурорларининг роли тўғрисида”ги, Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Кенгаши Парламент Ассамблеясининг 1604-сонли “Қонунлар устуворлигига асосланган демократик жамиятда прокуратура роли ҳақида”ги тавсиялари, Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг 4-сонли Қарори (2004), Европа давлатлари Бош прокурорларининг 2005 йил 31 майдаги “Прокурорлар этикаси ва ҳуқ-атвори бўйича Европа раҳбарий принциплари” (Будапешт раҳбарий принциплари), Европа Кенгашининг “Давлат прокурорларининг этикаси ва ижроси тўғрисида”ги тавсиялари, Европа судьялари ва прокурорлари маслаҳат кенгашларининг “Демократик жамиятда судьялар ва прокурорлар тўғрисида”ги Бордо Декларацияси ҳам таҳлил этилган.

Калит сўзлари: Жиноят, халқаро стандартлар, жиноятчиликка қарши курашиш, олдини олиш, мувофиқлаштириш, ўзаро, ҳамкорлик, фаолият, универсал, минтақавий.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ КООРДИНАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ И ИХ ОСОБЕННОСТИ

Аскарлов Кодир Войтханович

Республика Узбекистан

Академия правоохранительных органов

Студент курса «Прокурорская деятельность».

Аннотация: В данной статье описаны международные стандарты координации деятельности в сфере борьбы с преступностью и их особенности. Кроме того, в статье содержатся рекомендации Комитета министров Совета Европы «О роли прокуроров в системе уголовного правосудия», Парламентской ассамблеи Совета Европы по правам человека № 1604 «О роли прокуратуры в системе уголовного правосудия». демократическое общество, основанное на верховенстве закона», 4-е Решение Комитета министров Совета Европы № (2004 г.), «Европейские руководящие принципы этики и поведения прокуроров» от 31 мая 2005 г. Генеральных прокуроров Европейского Союза. Государства (Руководящие принципы Будапешта), Рекомендации Совета Европы «Об этике и деятельности прокуроров», Консультации европейских судей и прокуроров. Была также проанализирована Бордоская декларация советов «Судьи и прокуроры в демократическом обществе».

Ключевые слова: Преступность, международные стандарты, борьба с преступностью, профилактика, координация, взаимная, сотрудничество,

деятельность, универсальная, региональная.

INTERNATIONAL STANDARDS FOR COORDINATION OF ACTIVITIES IN THE FIELD OF COMBATING CRIME AND THEIR SPECIFIC ASPECTS

Askarov Kodir Voitkhanovich

Republic of Uzbekistan

Law enforcement academy

Student of "Prosecutor's activity" field

Abstract: This article describes the international standards for coordinating activities in the fight against crime and their specific aspects. In addition, the article contains the recommendations of the Council of Europe Committee of Ministers "On the role of public prosecutors in the criminal justice system", Council of Europe Parliamentary Assembly on Human Rights No. 1604 "On the role of the prosecutor's office in a democratic society based on the rule of law", the 4th Council of Europe Committee of Ministers Decision No. (2004), "European Guiding Principles on the Ethics and Conduct of Prosecutors" of May 31, 2005 of the Prosecutors General of the European States (Budapest Guiding Principles), Council of Europe Recommendations "On the Ethics and Performance of Public Prosecutors", European Judges and Prosecutors Consultation The Bordeaux Declaration on "Judges and Prosecutors in a Democratic Society" of the councils was also analyzed.

Key words: Crime, international standards, fight against crime, prevention, coordination, mutual, cooperation, activity, universal, regional.

Хорижий давлатларнинг жиноятчиликка қарши курашиш фаолиятини мувофиқлаштириш тажрибаси қонунчилик асослари, маданий меъёрлар, технологик имкониятлар ва геосиёсий мулоҳазалар каби омилларга қараб кенг фарқланади. Бироқ, қўплаб мамлакатлар фойдаланадиган бир нечта умумий стратегия ва механизмлар мавжуд:

1. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг халқаро ҳамкорлиги: Давлатлар жиноятчиликка қарши курашда ҳамкорликни осонлаштириш учун кўпинча икки томонлама ёки кўп томонлама шартномалар тузадилар. Ушбу келишувлар экстрадация тўғрисидаги шартномаларни, ўзаро ҳуқуқий ёрдам шартномаларини (МЛАТ) ва разведка ва далилларни алмашиш бўйича келишувларни ўз ичига олиши мумкин.

2. Интерпол: Халқаро Жиноий Полиция Ташкилоти (Интерпол) халқаро политсия ҳамкорлиги учун марказий марказ бўлиб хизмат қилади. Бу турли мамлакатларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига маълумот алмашиш, операцияларни мувофиқлаштириш ва қидирувда бўлган шахсларни топиш ва ушлаш учун билдиришномалар бериш имконини беради.

3. Европол: Европа Иттифоқи доирасида Еуропол Интерполга ўхшаш рол ўйнайди, лекин Европа Иттифоқига аъзо давлатларда уюшган жиноятчилик, терроризм ва жиноятнинг бошқа оғир шаклларига қарши курашга алоҳида эътибор қаратади.

4. Қўшма ишчи кучлар ва операциялар: Кўпгина мамлакатлар гиёҳванд моддалар савдоси, одам савдоси ёки кибержиноят каби жиноятларнинг муайян турларига қарши курашиш учун қўшма ишчи гуруҳларни тузадилар ёки кўп миллатли операцияларда қатнашадилар. Ушбу ишчи гуруҳлар кўпинча ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари,

разведка хизматлари ва бошқа тегишли ташкилотлар ўртасидаги ҳамкорликни ўз ичига олади.

5. Ахборот алмашиш ва разведка синтези: Самарали мувофиқлаштириш кўпинча тегишли идоралар ўртасида ахборот ва разведка маълумотларининг ўз вақтида ва хавфсиз алмашинувига боғлиқ. Баъзи мамлакатларда жиноят ва хавфсизликка таҳдидлар билан боғлиқ разведка маълумотларини алмашиш ва таҳлил қилиш учун махсус марказлар ёки платформалар ташкил этилган.

6. Кадрлар тайёрлаш ва салоҳиятни ошириш: Бошқа мамлакатларда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари имкониятларини ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш уларнинг маҳаллий даражада жиноятчиликка қарши курашиш қобилиятини яхшилашга ёрдам беради ва халқаро саъй-ҳаракатларга ҳисса қўшади. Бу ўқитиш, техник ёрдам, жиҳозлар ва молиялаштиришни ўз ичига олиши мумкин.

7. Ҳуқуқий уйғунлаштириш ва стандартлаштириш: жиноят ва жиноий одил судлов билан боғлиқ қонунлар ва тартибларни уйғунлаштириш ҳуқуқий тўсиқларни камайитириш ва трансчегаравий ишларни кўриб чиқишда изчилликни таъминлаш орқали ҳамкорликни осонлаштириши мумкин.

8. Давлат-хусусий шериклик: технология компаниялари, молия институтлари ва фуқаролик жамияти ташкилотлари каби давлат идоралари ва хусусий сектор субъектлари ўртасидаги ҳамкорлик жиноятчиликка, хусусан, киберхавфсизлик ва молиявий фирибгарлик каби соҳаларда курашни кучайтириши мумкин.

9. Дипломатик ҳамкорлик ва сиёсий мулоқот: Дипломатик каналлар кўпинча сиёсат даражасида трансчегаравий жиноятчилик муаммоларини ҳал қилиш, ҳамкорликни ривожлантириш ва низоларни ҳал қилиш учун ишлатилади. Олий даражадаги сиёсий мулоқот ҳам мамлакатлар ўртасида ишончни мустаҳкамлаш ва ҳамкорликни осонлаштиришга ёрдам беради.

Хорижий мамлакатларда прокуратура органлари фаолиятида эришилган ижобий натижаларни жорий қилишнинг ўзига хос хусусиятлари бўйича фикр билдиришдан олдин шунини айтиш лозимки, прокуратура органлари фаолиятини ташкил этиш соҳасида ҳеч қандай ягона андозалар бўлиши мумкин эмас. Жаҳондаги прокуратура органлари фаолиятини таҳлил қилиш прокуратура фаолияти ва уни ташкил этиш борасида турли хил моделлар мавжудлигини кўрсатади.

Прокуратура органларининг мақоми ва ваколатлари мамлакат, унинг тарихи ва ҳуқуқий маданиятига қараб турлича бўлиши мумкин. Прокуратура органларининг фаолиятини такомиллаштириш бўйича Европа Кенгашининг Венада 1993 йилда бўлиб ўтган мажлисида прокуратурани бир мамлакатда бошқа мамлакат прокуратураси андозаси бўйича ташкил этишда ҳар бир мамлакатнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олмаслик мумкин эмас, деган хулосага келинди¹.

Чунки прокуратура мақоми, тузилиши, функциялари ва иш шакллари ўзгартириш уйғун тарзда амалга оширилиши, яъни бунда қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, шунингдек, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда фуқаролик жамиятини самарали ҳимоя қилиш учун ҳақиқий кафолатларни яратиш бош мақсад бўлиб қолиши лозим.

¹ Халимов А.Х. Прокуратуранинг давлат ҳокимияти механизми тизимидаги ўрни. –Т.:ТДЮИ.-2006. –Б.52.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, бирон-бир давлатда прокуратура органлари фаолиятида эришилган ижобий натижаларни мамлакатимиз прокуратура органлари тизимида жорий қилишда ушбу давлатнинг ижтимоий-сиёсий тузуми, иқтисодий ривожланиш даражаси, маъмурий-худудий тузилиши, миллий анъана ва ҳуқуқий маданият даражасини ҳисобга олиш ва ўзаро қиёслаш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Хорижий давлатлар прокуратура органлари фаолияти бўйича илмий тадқиқот олиб борган олимлар фикрича ҳам, ҳар бир давлатдаги прокуратура органларининг шаклланиши ва фаолият кўрсатиши ушбу халқнинг тарихий ва ҳуқуқий анъаналари, ижтимоий ва сиёсий тузумнинг ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ².

Хорижий мамлакатларда прокуратура органлари фаолиятида эришилган ижобий натижаларни жорий қилиш мамлакатимиз прокуратура органлари тизимида қонунийлик ва ҳуқуқ тартиботни мустаҳкамлашга қаратилган фаолият самарадорлигини ошириши лозим. Чунки прокуратуранинг обрў-эътибори, ижтимоий аҳамияти, аввало унинг, қонунийликни мустаҳкамлаш ва ҳуқуқ-тартиботни барқарорлаштиришга қўшган ҳиссаси билан белгиланади³.

Прокуратура органлари фаолиятига оид халқаро стандартлар ҳақида фикр юритганда, уларни тизимлаштириб ўрганиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Халқаро стандартларни ўрнатувчи ҳужжатлар уларни қабул қилган субъектлар ва амал қилиш доирасига кўра шартли равишда 3 гуруҳ – универсал, минтақавий ва иккитомонлама ҳужжатларга бўлинади.

Жумладан, универсал ҳужжатларга халқаро ташкилотлар қабул қилган ва аъзо давлатлар учун амал қиладиган халқаро ҳужжатлар киради.

Бирлашган Миллатлар ташкилоти (БМТ), БМТнинг Тараққиёт Дастури, БМТнинг Гиёҳвандлик ва жиноятчиликка қарши курашиш бошқармаси, Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХХТ),

Иқтисодий Ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (ИХТТ), Халқаро прокурорлар ассоциацияси ва бошқалар томонидан қабул қилинган ҳужжатларни ушбу туркумга киритишимиз мумкин. Масалан, 1990 йил 7 сентябрда Кубанинг Гавана шаҳрида бўлиб ўтган БМТнинг Жиноятчиликнинг олдини олиш ва ҳуқуқбузарларга нисбатан муомала қилиш бўйича 8-Конгресси томонидан “Прокурорларнинг роли тўғрисидаги тавсиялар” қабул қилинган⁴.

Мазкур тавсиялар иштирокчи давлатларни жиноят процессида прокурорларни адолатли, холис, самарали бўлишини рағбатлантириш орқали инсон ҳуқуқлари ҳимоясининг аниқ кафолатлари ва ўзак қадриятларини таъминлаш мақсадида уларга ёрдам беришга чақиради.

Тавсияларда айбловчиларни танлаш, касбий тайёрлаш ва уларнинг мақоми, вазифалари, ҳуқуқи, жиноий судлов тизимида уларнинг ҳиссасини ошириш

²Власихин В.А. Государственная аттorneyская служба в США (критический анализ организации, функций и деятельности). Автореферат дисс. ...канд.юрид.наук. –М.,1979., Щукин М.Д.Прокурор в уголовном процессе Германии. Автореф. дисс. на соискание ученой степени кандидата юридических наук. –М., 2004.

³ Алексеев А.Прокуратура как институт государственной власти // Уголовное право.2002.-№2. – С.100.

⁴ Guidelines on the Role of Prosecutors // [Электронманба]. URL: <https://www.chchr.org/> (мурожаат вақти: 13.04.2021 й.)

имкониятлари, полиция билан ҳамкорлик тамойиллари, ваколатлари ва ихтиёрларининг чегараси ва жиноят процессидаги ролига эътибор қаратилган.

Мазкур ҳужжат прокуратура органларининг ушбу йўналишдаги ишини баҳолашда қўлланиладиган халқаро стандартлар доирасини ифода этади⁵.

Ушбу ҳужжатнинг 12-моддасига кўра, жиноий таъқибни амалга оширувчи шахслар қонун ҳужжатларига мувофиқ ўз мажбуриятларини адолатли, изчил ва тезкорлик билан бажаришлари, инсон ҳуқуқлари ва инсоний қадр-қимматни ҳурмат қилишлари ва асрашлари, шу орқали жиноий жараён ва жиноий одил судлов тизимининг узлуксиз ишлашини таъминлашга ҳисса қўшишлари лозим.

Жумладан, Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг (2012) 11-сонли “Прокурорларнинг жиноий судловдан ташқаридаги роли тўғрисида”ги Тавсиялари давлатнинг ички ҳуқуқий тизими прокурорлар жиноий судловдан ташқари функцияларини назарда тутган барча ҳолатлар учун таклиф этилган.

Бунда, прокурорларнинг жиноий судловдан ташқари вазифалари умумий ва жамоат манфаатлари, инсон ҳуқуқ ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш ва ҳуқуқ устуворлигини ифодалаш ҳисобланади.

Прокурорларнинг жиноий судловдан ташқари функция ва ваколатлари барча ҳолатларда қонунда назарда тутилиши ва бирон-бир тушунмовчилик бўлмаслиги учун аниқ белгиланиши лозим.

Прокурорлар ўз функцияларини тўлақонли амалга оширишлари учун ўз ихтиёрида барча зарур молиявий ва кадрлар ресурсларига, шунингдек, керакли тайёргарликдан ўтиш имконига эга бўлиши зарур.

Ушбу Тавсияларда прокурорнинг суддаги иштироки, қонунлар ижросини назорат қилишдаги роли, халқаро ҳамкорлик ва бошқа масалалар ўрин олган⁶.

Булардан ташқари, Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг “Жиноят ишлари бўйича суд тизимида давлат прокурорларининг роли тўғрисида”ги тавсиялари (2000)⁷, Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Кенгаши Парламент Ассамблеясининг 1604-сонли “Қонунлар устуворлигига асосланган демократик жамиятда прокуратура роли ҳақида”ги Тавсиялари (2003), Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг 4-сонли Қарори (2004)⁸, Европа давлатлари Бош прокурорларининг 2005 йил 31 майдаги “Прокурорлар этикаси ва хулқ-атвори бўйича Европа раҳбарий принциплари” (Будапешт раҳбарий принциплари)⁹, Европа Кенгашининг “Давлат прокурорларининг этикаси ва ижроси

⁵[Электрон манба]. URL:https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/10-2547_2_Justice_3_ebook.pdf (мурожаатвақти: 11.06.2021 й.)

⁶ Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг (2012) 11-сонли “Прокурорларнинг жиноий судловдан ташқаридаги роли тўғрисида”ги Тавсияси//[Электрон манба]. URL:<https://rm.coe.int/1680a21d04>(мурожаат вақти: 11.06.2021й.)

⁷ Европа Кенгаши Вазирлар қўмитасининг 2000 йилдаги “Жиноят ишлари бўйича суд тизимида давлат прокурорларининг роли тўғрисида”ги тавсияси // [Электрон манба]. URL: <https://www.refworld.org/>,

⁸Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг 4-сонли (2004) қарори // [Электрон манба]. URL: <https://normativ.kontur.ru/document?moduleId=1&documentId=177673>.

⁹ Европа давлатлари Бош прокурорларининг “Прокурорлар этикаси ва хулқ-атвори бўйича Европа раҳбарий принциплари” 2005 йил 31 май. // [Электрон манба]. URL: <https://stylopedia.ru/2x598.html>. Будапешт раҳбарий принциплари. 2005 йил 31 май. // [Электрон манба]. URL: <https://stylopedia.ru/2x598.html>.

тўғрисида”ги тавсиялари (2005)¹⁰, Европа судьялари ва прокурорлари маслаҳат кенгашларининг “Демократик жамиятда судьялар ва прокурорлар тўғрисида”ги Бордо Декларацияси¹¹ (2009) ва бошқалар Европада прокуратурага оид халқаро стандартларни белгиловчи ҳужжатлар ҳисобланади.

Минтақавий ҳужжатлар сирасига минтақавий ташкилотлар доирасида амал қилувчи меъёрий ҳужжатлар, жумладан, Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ) Бош прокурорларининг мувофиқлаштирувчи кенгаши (БПК), Шанхай ҳамкорлик ташкилоти (ШХТ) ҳужжатлари киради.

МДХ иштирокчи - давлатлари Парламентлараро Ассамблеясининг 2006 йил 16 ноябрдаги 27-мажлисида 27-6-сонли қарори билан қабул қилинган “Прокуратура тўғрисидаги намунавий қонун” ташкилотнинг аъзо давлатлари учун прокуратура органлари фаолиятини ташкил этишнинг намунавий қоидалари мажмуи сифатида тавсия этилган.

Хулоса қиладиган бўлсак, икки томонлама ҳужжатлар эса, Ўзбекистоннинг хорижий давлатлар билан прокуратура фаолиятига оид масалалар бўйича келишувлари ҳисобланади. Бош прокуратура билан муайян хорижий давлатнинг ваколатли органи ўртасида тузилган ҳамкорликка оид ҳужжатлар ушбу гуруҳга мансубдир.

Жумладан, Бош прокуратура томонидан чет эл давлатлари прокуратуралари билан жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам соҳасида 16 та, экстрадиция бўйича 12 та, маҳкумларни ўтказиш бўйича 7 та хорижий давлат билан ўзаро ҳамкорлик тўғрисида келишувлар тузилган.

References:

1. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг “Коррупцияга қарши Конвенцияси” // [Электрон манба]. УРЛ: [хттпс://lex.uz/doss/1461329](https://lex.uz/doss/1461329)
2. УНП-ООН “Укрепление верховенства права посредством повышения честности, неподкупности и потенциала органов прокуратуры” Резолюция 17/2 // [Электрон манба]. УРЛ: [хттпс://www.иап-ассосиатин.орг/](https://www.иап-ассосиатин.орг/)
3. Десларатион оф Интернатионал ассосиатион оф просесуторс “Он минимум стандардс сонсернинг тхе сесуритй анд протестион оф публис просесуторс анд тхеир фамилиес” // [Электронманба]. УРЛ: [хттпс://www.исж.орг/wp-сонтент/уploadс/2014/10/ИАП-Протестион-оф-Просесуторс.пдф](https://www.исж.орг/wp-сонтент/уploadс/2014/10/ИАП-Протестион-оф-Просесуторс.пдф)
4. Стандардс оф профессионал респонсibilitй анд статемент оф тхе ессентиал дутies анд ригхтс оф просесуторс // Интернатионал ассосиатион оф просесуторс. 1999 й. // [Электрон манба]. УРЛ: [хттпс://www.иап-ассосиатин.орг/гетаттачмент/Ресоурсес-Досументатион/ИАП-Стандардс](https://www.иап-ассосиатин.орг/гетаттачмент/Ресоурсес-Досументатион/ИАП-Стандардс).
5. Антикоррупционные реформы в Узбекистане 4-й раунд мониторинга в рамках Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией; ОЕСД/АСН (2019) // [Электрон

¹⁰ European guidelines on ethics and conduct for public prosecutors // [Электронманба]. URL: <https://rm.coe.int/>.

¹¹ «Демократик жамиятда судьялар ва прокурорлар тўғрисида”ги Бордо Декларацияси 2009.// [Электронманба].URL: <https://rm.coe.int/>.

манба].

УРЛ: <http://www.оэсд.орг/коррупцион/асн/ОЭСД-АСН-Узбекистан-4тх->

Роунд_Мониторинг-Репорт-2019-РУС.пдф.

6. Европа прокурорлари маслаҳат кенгашининг “Прокурорларнинг мустақиллиги, ҳисобдорлиги ва этикаси бўйича” 13-сонли тавсияси (2018) // [Электрон манба]. УРЛ: <http://www.оссе.орг/филес/ф/досументс/3/5/447865>.

7. Муҳаммед Али “Эридисатинг коррупцион — ин Сингапоре ехперIENCE” Презентацион Папер фор Тхе Семинар он Интернационал ЕхперIENCEс он Гоод Говернансе анд Фигхтинг Коррупцион; Фебруарй 17, 2000// [филе:///C:/Усерс/оффисе/Десктоп/6РС Дубай Давид-Кхоо Спеэч.пдф](http://C:/Усерс/оффисе/Десктоп/6РС Дубай Давид-Кхоо Спеэч.пдф).

8. Авазов Н.Т., Матмуротов А.Р. “Хорижий мамлакатларнинг прокуратура органлари фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қиёсий таҳлили”. Илмий рисола. –Т., 2018.